

AZERBAYCAN CUMHURİYETİ'NİN KÜLTÜR POLİTİKASI VE ORTAK KÜLTÜROLOJİ DEĞERLERİNİN ARAŞTIRILMASI PROBLEMİ

Gözel Tağısoy KILAVUZ*

Öz

Makalede Azerbaycan Cumhuriyeti'nin kültür politikasının öncelikli yönlerinden bahsedilmektedir. Heydar Aliyev ve İlham Aliyev'in milli kültür ve kültürel bütünleşme hakkındaki görüşlerine yer verilmektedir. Azerbaycan'da ortak Türk değerlerinin eğitimi ve tebliği konularına dair kanaatler paylaşılmıştır. Kültürde ortak paylaşım konusu hakkında bilimsel kaynaklara başvurulmuştur. Azerbaycan'da medeniyetler arası dialog, kültürel çeşitlilik ve kültürel kimlikle ilgili gerçekleştirilen faaliyetlerin kapsamı açıklanmaktadır. Azerbaycan halkının Türk ve İslam dünyası ile tarihi bağları hakkında bilgi verilmekte; kültürde milli ve dini müştereklerin tarihi önemi vurgulanmaktadır. Azerbaycan kültür geleneklerinin sistemleşmesinde Türk halkları ile karşılıklı ilişkilerin ve dialogun tarihi-kültürel geçmişinin önemi kaydedilmektedir.

Anahtar kelimeler: Azerbaycan, Türk, Kültür, Ortak Değerler, Dialog.

The Culture Policy Of The Republic Of Azerbaijan And The Problem Of The Researching Of The Common Cultural Values

Abstract

The priorate directions of the cultural policy of the Republic of Azerbaijan is given in the article. The ideas about the national culture and cultural integration of Heydar Aliyev and İlham Aliyev is defined. The conclusions about the learning of the common Turkish values and propaganda in Azerbaijan is added. The scientific resources about the context of the common share in culture is referenced. The essence of the realized conferences about the intercultural dialogue, cultural differences and cultural identity in Azerbaijan is opened. The information about the historical relation of the Azerbaijan nation with the Turkish and Islamic world is given. The historical importance of the national and religious combination in the culture is noted. The importance of the historical-cultural practice of the dialogue and the reciprocal relations with the Turkish nations in the formation of the cultural traditions of Azerbaijan is defined.

Keywords: Azerbaijan, Turk, Culture, Common Values, Dialogue.

* Azerbaycan Devlet Medeniyet ve İncəsənət Üniversitesi Doktorantı.

Azerbaycan'da geleneksel hale gelen uluslararası faaliyetler, beşeri medeniyetin problemleri ve perspektiflerine dair medeni dünya temsilcilerinin fikir ve düşüncelerine belirli bir açıklık getirmektedir. İnsanlığın kültürolojik mirasının öğrenimi, korunması ve tebliği ile ilgili sorunların medeni dünyanın giderek daha çok gündemine geldiği bir gerçektir. Son yıllarda bu alanda bir dizi ciddi projeler hayata geçirilmiş, sözleşmeler kabul edilmiştir. Azerbaycan'da gerçekleştirilen bütün bu muteber faaliyetlerde sürekli milli gelişme, medeniyetler dialoğunun netice itibari ile verimliliği ve çok kültürlülüğün tasdiki, insan sermayesinin gelişimi ve karşılıklı faydalı işbirliği için kültüroloji fikir alışverişinin stratejik önemi gözden geçirilmiştir. Bu faaliyetlerin tam da Azerbaycan'ın başkentinde geçirilmesinin hiç de tesadüfi olmadığı ise sürecin sonraki başarıları ile ispatlanmıştır.

Dünya, böylece bir kez daha Azerbaycan'ın asırlar boyunca medeniyetlerin kavuştuğu bir diyar olduğu; yüzyıllarca çeşitli halkların, dinlerin temsilcilerinin Azerbaycan'da bir aile gibi, barış, güven, karşılıklı anlayış şartlarında yaşadıkları ve bu olumlu eğilimlerin bugün de devam ettiğine; gelecekte daha da güçlenerek devam edeceği gerçeğine emin oldu.¹

Dünyanın tanınmış sosyo-politik, kültürel ve güzel sanatlar üstadlarının, nüfuzlu uluslararası teşkilatların, kitle iletişim araçlarının başkanlarının bu uluslararası faaliyetlere katılımı uluslararası kültürel ilişkilerin ne kadar aktüel bir konu olduğunu ortaya koymuştur. Özellikle de, Azerbaycan Cumhuriyeti Başkanı bu faaliyetlerdeki konuşmalarında insanlığın güvenli geleceğinde kültür fenomeninin ne kadar önemli bir amil olduğunu dünya kamuoyunun dikkatine sunmuştur. Bakü sürecinin son on yılında dünyaya beyan ettiği genel kanaatler bize üçüncü bin yılın ilk on yılından itibaren insanlığın sanki bir hesabat verme sorumluluğunun doğduğunu, insanlık haysiyetine dair sorunların güncel hale geldiğini ileri sürme hakkını vermektedir.

Genel olarak 21. yüzyıl, medeniyetler arası dialog ideası ile başlamıştır. Son yıllar arzında çeşitli ülkelerde defalarca bu konuda müzakereler yürütülmüş, uluslararası konferanslar, sempozyumlar düzenlenmiştir. Bu konuyu BM, UNESCO, diğer uluslararası kuruluşlar ve birçok devlet başkanı da defalarca gündeme getirmiş, küresel sorunların bütün dünya haklarının ortak çabaları ile çözülmesinin zarureti vurgulanmış, barış ve güvenlik, medeniyetlerin karşılıklı olarak zenginleşmesi için böyle bir idaloğun kaçınılmaz olduğu ifade edilmiştir.

Azerbaycan'ın kültürel kimlik, milli, kültürel ve dini hoşgörü alanlarında dünya için örnek bir mekan olması gerçeği de artık medeni dünya tarafından takdir edilmektedir. Azerbaycan'ın medeniyetler arası dialog için daha uygun bir mekan olarak sayılması ve burada düzenlenen uluslararası faaliyetlerde "*kültürlerarası uyum*", "*çeşitli kültürlerin yönetilmesine dair yeni konsept*", "*miras ve kültürlerarası dialog -hepimiz milli mirastan dünya mirasına birlikteyiz-*" vs. gibi konuların müzakeresine geniş yer verilmesi olgusu bir yandan kültürel ilişkiler sahasındaki tarihi mirasın sahiplenilmesi ile ilgiliyken, diğer

¹ "İkinci Bakü Beynəlxalq Humanitar Forumunun Açılışında Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin Nitqi", *Respublika Qəzeti*, 5 Ekim 2012.

yandan bu aynı zamanda tarihi-kültürolojik tecrübenin modern Azerbaycan toplumuna tatbikinin başarılı sonuçlarının bir göstergesidir. Bu anlamda Azerbaycan Avrupa kültürel süreçlerinde yeni bir istikametın esaslarını ortaya koymuştur. Son on yıl arzında “medeniyetler arası dialog” konusu kültürel sorunların çözümü için sorumluluk taşıyan kurum ve şahıslar karşısında öncelikli bir mesele haline gelmiştir. Günümüzde kültürel çeşitliliğe karşılıklı olarak saygı ve hakların korunması olgusu, kültürlerarası diyalog için politikalar, programlar ve yeni kavramların dayandığı bir ilke haline gelmiştir.

Uluslararası kültürel faaliyetlerin sonuçları, yakın gelecekte kültürel mirasın korunması, kültürlerarası diyalog ve çokkültürlülük konuları hakkında yapılan karşılaştırmalı analizlerin en uygun varyantlarının Azerbaycan olgusu ve örneğine dayanacağı kanaatini uyandırmaktadır. Çünkü kültürel bütünleşme alanında kazanılan başarılarla birlikte, bugün kültüroloji sahasında yürütülen araştırmalar da Azerbaycan kültürünün zenginliğini, rengarenkliliğini ve milli kimliğini tasdik etmektedir. Kaynaklar da Azerbaycan kültürünün kökünün asırların derinliğine ulaştığı gerçeğini onaylamaktadır. Tabii ki, böyle bir kültürolojik mirasın oluşmasında Türk halkları ile karşılıklı kültürel ilişkilerin rolü inkar edilemez.

21. yüzyıl kültürel ilişkilerin kuvvetlenmesine, düzenlenmesine, kültürlerin zenginleşmesine ilginin artması ile dikkat çekmektedir. Bütün bunlar Azerbaycan kültürünün manevi sınırlarının genişlemesine yardım etmektedir. İlişkilerin kurulması ve gelişmesi ile Azerbaycan kültürünün bilimsel olarak idrak edilmesi de gelişmekte ve Azerbaycan'ın milli kimliği hakkındaki anlayış da derinleşmektedir. Böylece, yalnızca Azerbaycan'ın kültürel mirasını temsil eden ortak eğilimlerin karşılaştırmalı bir analizi, kültürün temel bileşenlerini ayırt etmeye imkan vermektedir.

Azerbaycan toplumunun iktisadi, siyasi ve özellikle kültürel alanlarda gelişimi karşılıklı ilişkiler bağlamında büyük anlam taşımaktadır. Karşılıklı ilişkilerin çalışılması Azerbaycan kültürünün oluşumunun somut yollarını ortaya çıkarmaya ve Türk halklarının kültürü ile yakın ilişki içinde olduğunu teyit etmek için bir zemin oluşturur. Azerbaycan kültür mirasında yüksek hümanist idealler, evrensel estetik ilkeler, manevi kültürün evrenselliği her zaman temel alınmış ve evrensel, gerçekçi eğilimler her zaman ön planda olmuştur. Bu nedenle, Türk halklarının kültürleri ile ilgili ilişkiler Azerbaycan'ın kültürel mirasını zenginleştirmiş ve yükselişe geçirmiştir.

Evrensel ortak değerleri kendisinde ihtiva eden Azerbaycan kültüroloji mirası tarihte olduğu gibi bugün de kültürel bütünleşme yolu ile zenginleşmektedir. Tabii ki, dünya kültür kazanımlarından yararlanma yolları karşılıklı ünsiyet ve anlaşma, maddi-manevi değerlerin nesilden nesile iletilmesi sayesinde geliştirilmiştir.

Tarihen halkın manevi bağısıklığını da bu değerleri inceleyen sosyal ve insani bilimler sağlamıştır. Bu manada Azerbaycan devletinin bilim politikası da “milli ideoloji ve devletçilik tarihi, kültür ve felsefe, siyaset bilimi ve sosyoloji, kültüroloji ve hukuk alanlarının sunduğu teklif, konsept ve programlarla

sıkı ilişkilidir.²² Toplumun kültürolojik düşünce kültürünün oluşması aynı zamanda tarihi gerçeklerin ortaya çıkmasını gerektirmektedir. Bu bakımdan en önemli meselelerden biri Azerbaycan'ın kültürel mirasını genel Türk kültürü bağlamında incelenmesidir. Azerbaycan kültürünün, Türk halklarının kültürel değerleri bağlamında çalışılmasının devletin kültür politikasının öncelikleriyle tutarlı olduğuna inanıyoruz.

Azerbaycan kültür mirasını, ortak Türk kültürel değerleri bağlamında çalışırken, kültürel ortaklıktan bahsederken ilk araştırılacak konular içinde coğrafi, tarihi-etnoğrafik ve dini-manevi faktörlerin öne çıkarılması zarureti ortaya çıkaracağını belirtmeliyiz. Çünkü kültürde müştereklik ve anelerde ortaklık oranı tam da bu faktörlerin incelenmesi ve açıklanması ile ispatlanabilir.

Kültürel müştereklik faktörüne dikkat çeken düşünürlerin ve Türk kültür birliği uğrunda çalışan fikir adamlarının kanaatleri de bu bakımdan çok dikkate değerdir. Çünkü onlar “*Türkler kimdir?*”, “*Türklerin dünyadaki yeri*”, “*Türkleri neler bekliyor?*” vs. gibi can alıcı sorunların araştırılması alanlarında ciddi işler yapmışlardır. Aynı şekilde milli ruhlu Azerbaycan aydınlarının inançları her zaman Türk kültür birliği emeline hizmet etmiştir. Doğu halklarının tarihi ve kültürel ortaklığından, anane müşterikliğinden bahseden müellifler de benzer fikirleri kaleme almışlardır.

Türk halklarının tarihi mukadderatında ortak faktörlerin rolü yadsınamaz bir olgudur. Bu faktörler içerisinde dilin ve dinin rolünden bahseden araştırmacıların eserlerinden Türklerin toplu halde yaşadıkları Orta Asya devrinde şüphesiz ki, aralarında tam bir kültür birliği olduğunu görmekteyiz. Bu ortaklığın çağdaş ölçüler bakımından uygunluğuna bakılmaksızın, her durumda yabancı etkilerden daha uzak olduğu aşikardır. Çünkü Türkler Orta Asya’da hakim bir konumda olduklarından, temasta oldukları yabancı kültürlerin ne maddi ne de manevi etkisi altına girmemişlerdir. Kültürel ortaklığın sebepleri içerisinde din faktörünün önemli rolünü özellikle değerlendiren Mehmet Emin Resulzade şu kanaate ulaşmaktadır:

“Tarihi gidişat neticesinde hatta Budizm ve Hristiyanlığın hakim olduğu ülkelere yayılan Türkler de eğer çeşitli dinleri kabul etmiş olsaydılar aralarındaki ortaklıktan çok az şey kalırdı. Lakin Türklerin %95’inin İslamı kabul etmiş olmaları bu büyük tehlikeyi ortadan kaldırmıştır. Neticede bugün Türklüğün tek bir dili olduğu gibi, tek de bir dini vardır.”²³

Böylece, Türk birliğinin korunmasındaki dilsel faktörle birlikte, İslam dini de koruma işlevi taşımıştır. İşte bu faktörleri dikkate alarak “*Türk dil birliğini savunan ve destekleyen aydınlar Azerbaycan dilinin tarihinin de yalnız Türk dilinin tarihi ile birlikte çalışılmasını bilimsel saymışlardır.*” Bu yaklaşıma göre Azerbaycan halkının tarihi de kompleks bir şekilde halkın kültürünün, milli-

²² R. Mehdiyev, “İctimai və humanitar elmlər: zaman kontekstində baxış”, *Fəlsəfə Və Sosial-Siyasi Elmlər*, № 4, 2009, s. 32.

²³ M.E. Resulzade, “Türk Kültür Birliği”, *Azerbaycan*, Yıl: 2, Sayı: 6 (18), Eylül 1953, s. 1-2.

manevi değerlerinin, ilminin, edebiyatının ve nihayet dilinin tarihiyle alakalı şekilde çalışılmalıdır.⁴

Azerbaycan kültürü, Müslüman Doğu'nun yaratıcılık gelenekleri ile karşılıklı etkileşimleri ışığı altında çalışıldığında ise, coğrafi faktörlerin bu husustaki önemini gösteren bilim adamları düşüncelerini farklı millet ve halklardan olan şahsiyetlerin İslam medeniyetinin gelişimindeki yerlerinin belirlenmesi çabasının nispeten yakın zamanların bir işi olsa da, coğrafi faktörlerin bu etkilenmedeki payının daha eski olması deliline dayandırmaya çalışmaktadırlar.

Kültürde ortaklık sorununa özel ilgi gösteren Mehmet Emin Resulzade'nin "Azerbaycan Şairi Nizami"⁵ eserinde meseleye daha geniş yer ayırması tesadüf değildir. O, "Azerbaycan Kültür Gelenekleri" eserinde de şöyle yazmaktadır: "Tarihi coğrafya şartlarına göre Azerbaycan Doğu İslam Medeniyeti'ne dahildir. Burada o, sade bir nesne olmakla kalmaz. Müslüman kültürünün bütün sayfalarında onun oynadığı subjektif rol de büyüktür."⁶

Azerbaycan halkı ortak Türk ve İslam medeniyetinden kazandığı değerleri çağdaş medeni hayatında da yaşatmakta ve dünyaya sunmaktadır. Örneğin zihniyetle sıkı ilişkili olan noktalardan biri olan insanseverlik, başka halklara, diğer din mensuplarına karşı tolerans, başka dinlere ait halkların kültürlerine, geleneklerine saygı duygusu Azerbaycan halkı için kadim zamanlardan beri karakteristik bir olgu olagelmıştır. İşte bu nokta Azerbaycan medeniyetinin açıklığına, Oğuz Türkleri'nin yüzyıllar boyunca ilişkili olduğu Arap, Fars, vs. diğer halkların yaratıcı medeniyetini idrak etmesine ve bütünleşmesini sağlamıştır.

Çağdaş kültürolojik düşüncenin, aynı zamanda da Azerbaycan devlet kültür politikasının başlıca istikametlerinden biri de milli-manevi miras problemidir. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin eski başkanlarından Haydar Aliyev'in milli-manevi mirasa dayanan Azerbaycancılığı ve devletçiliği milli ideolojinin iki ana tarafı olarak değerlendirmesi tesadüf değildir. Bu yüzden de Haydar Aliyev yalnızca doğrudan dilden, milli-manevi değerlerden bahsederken değil, aynı zamanda genel olarak devletçilikten, devlet medeniyet kuruculuğundan bahsederken de Azerbaycancılık ve kültürel miras konularını öne almaktaydı. O, 9 Kasım 2001 tarihinde Dünya Azerbaycanlılarının 1. Kurultayı'nda devlet politikasını izah ederken şöyle demiştir: "Bağımsız Azerbaycan devletinin ana fikri Azerbaycancılıktır. Her Azerbaycanlı kendi milli mensubiyeti için gurur duymalı ve biz Azerbaycancılığı, Azerbaycan dilini, kültürünü, milli manevi değerlerini, adetlerini geleneklerini yaşatmalıyız."⁷ Bu bakımdan devlet politikasının stratejisi olan "Azerbaycancılık" Azerbaycan toplumunun bugünü ve geleceğinin çağdaş ideolojik algısı ile yakından ilişkilidir.

⁴ M.A. Süleymanlı, *XX Əsrin Əvvəllərində Azərbaycan Kulturoloji Fikri*, AMEA Mərkəzi Elmi Kitabxanası, Bakı 2014, s. 312.

⁵ M.E. Resulzade, *Azerbaycan Şairi Nizami*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1991.

⁶ M.E. Resulzade, *Azerbaycan Kültür Gelenekleri: Azerbaycan Kültür Derneği'nin Teşebbüsü İle, 28 Mayıs 1949'da, Ankara Halkevi Binasında Verilen Konferans*, Sipahi Matbaası, Ankara 1949, s. 8.

⁷ "Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Siyasəti Üzrə Milli Debatların İştirakçalarına Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin Müraciəti - 21 iyun 2003-cü il", *Azərbaycan Qəzeti*, 22 Haziran 2003.

Devletçiliğin temelini ve milli varlığın zemininin kültürle ilgili olduğunu açıkça izah eden Haydar Aliyev 13 Ağustos 2001 yılı tarihli beyanatında “Biz kendi milli-manevi değerlerimizle, kendi dini değerlerimizle, adet ve ananelerimizle gurur duyuyoruz. Bizim halkımız yüzyıllarca, bin yıllarca gelenek-göreneklerimizle, milli-manevi değerlerimizi yaratmıştır ve bunlar şimdi bizim halkımızın maneviyatını teşkil eden amillerdir.”⁸ demiştir. Medeniyetler arası diyaloga özel önem veren Haydar Aliyev, “Dünya ülkeleri ve halkları arasında ilişkilerin daha da genişletilmesinde, iyi dostluk ilişkilerinin kurulmasında kültürün müstesna yeri vardır. Küreselleşme sürecinin hızlı yol aldığı şimdiki devirde ise milli kültürlerin korunup geliştirilmesinde özellikle büyük önem arz ediyor.”⁹ demektedir.

Devlet kültür politikasında kültürel çeşitlilik ve kültürel kimlik faktörlerini ön plana çıkaran Haydar Aliyev’e göre:

“Her halkın kültürel mirası onun milli serveti, tarihi ve bu gündür. Azerbaycan halkının kültürü dünyanın en kadim kültürlerinden sayılmaktadır. Daha kadim zamanlarda bu topraklarda ecdadlarımızın yarattığı zengin kültürel miras- Gobustan ve Gemikaya tasvirleri, Azih ve Tağlar mağaraları gibi tarihi abideler, sözlü ve yazılı edebiyat, mimari, ressamlık, halıcılık, müzik sanatı örnekleri Azerbaycan halkının insanlık medeniyeti hazinesine bahsettiği değerli katkılardır. Halkımızın söz konusu ananeleri üzerinde yükselen kültürümüz çağdaş dönemde de gelişimini devam ettirmektedir. Nizami Gencevi, İmameddin Nesimi, Muhammed Fuzuli gibi söz üstadlarının ve ‘Kitab-ı Dede Korkut’ destanları yıldönümlerinin UNESCO kapsamında yüksek seviyede kutlanması, İçeri Şehir tarihi-mimari rezervinin ‘Dünya Miras Listesi’ne alınması milli kültürümüzün zenginliğinin dünya hakimiyeti tarafından değerlendirilmesinin parlak bir tezahürüdür.”¹⁰

Azerbaycan’da çağdaş milli düşünce Azerbaycan topraklarında yaşayan bütün etnik grupların sentezi ve birliği olarak yapılandırılmakta ve bunun yanı sıra tarihen ortak kültürün taşıyıcısı olduğu halklarla kültürel ilişkiler bağlamında incelenmektedir. Bu nedenle ilgili çalışmalarda hem Türk, hem Fars hem de Arap kültürel unsurlarının rolü vurgulanmaktadır.

Tek halk olarak bütünleşme Azerbaycanlıların milli kimliğini belirlemektedir. Bu açıdan, ulusal kültürün tüm bileşenlerinin araştırılması çok önemlidir ve Azerbaycan tarihi, bu kültürün oluşumunu ve evrimini anlamak için zengin bir materyal sunar.

Kuşkusuz ki, çok yüzyıllık gelişim yolu eski Azerbaycan kültürü diğer başka özelliklerle, örneğin, tek kültürel tarih ile, maneviyatla, etnojenezle ilgilidir. Şöyle ki, tarihsel olarak dünya görüşlerinin, değerlerin, tasavvurların genel sistemleri madeni yaratıcılığın gelişimine önemli etki göstermişlerdir.

⁸ “Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin Bəyanatı”, *Ədəbiyyat Qəzeti*, 13 Ağustos 2001.

⁹ “Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Siyasəti Üzrə Milli Debatların İştirakçlarına Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin Müraciəti” - 21 iyun 2003-cü il”, *Azərbaycan Qəzeti*, 22 Haziran 2003.

¹⁰ “Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Siyasəti Üzrə Milli Debatların İştirakçlarına Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin Müraciəti” - 21 iyun 2003-cü il”, *Azərbaycan Qəzeti*, 22 Haziran 2003.

Türk dünyası ile karşılıklı ilişkiler meselesinin ortaya çıkarılması Azerbaycan kültüroloji düşüncesinde, her şeyden önce uzmanların milli kültürün esaslarını derinden idrak etmek teşebbüslerinden ileri gelmektedir.

Bu manada, medeni dünyayla bütünleşme yolunu tutan Azerbaycan Cumhuriyeti'nde başarılı kültür politikalarının hayata geçirilmesi tarihimizin birçok karanlık sayfasını açarak milli köklerine bağlı, entellektüel ve yüksek estetik zevke sahip olan yeni düşünceli genç nesil yetiştirilmesini zorunlu kılmaktadır ki, bu sahada tarihi-kültürolojik mirasın çalışılmasına büyük önem vermektedir. İşte bu maksatla Haydar Aliyev tekrar tekrar şunu hatırlatıyordu:

“Her bir insanın ve özellikle genç kuşakların bağımsızlığın ne kadar kutsal bir şey olduğunu bütün varlığı ile idrak etmeleri, onu korumak ve sağlamlaştırmak için her tür kurban vermeye hazır olmalıdır. Bunun için ise o, ilk sırada yüksek maneviyata sahip olmalıdır, halkımızın milli-manevi değerleri onun kişiliğinin mahiyetini teşkil etmelidir. O Azerbaycancılığın, mensup olduğu Azerbaycan halkının, kültürünün, edebiyatının, güzel sanatlarının, biliminin ne olduğunu derinden bilmelidir.”¹¹

Tarihi-kültürel mirasın tetkiki zaruriliğinin doğrudan milli liderin dilinden seslendirilmiş olması dikkate değer bir hal olmakla birlikte, aynı zamanda bu sahada yürütülmesi gereken bilimsel çalışmaların ana hatlarını çizmiştir. O milli-manevi değerlerin korunması ile ilgili beyanatında *“her halkın kendisine, kendi tarihi köklerine, ecdatları tarafından yaratılmış olan milli-manevi değerlerine bağlılık büyük amildir.”¹²* demiştir.

Tarihi mirasa böylesine kavramsal bir yaklaşım sosyal ve insani bilim alanları karşısında mevcut sanatsal ve toplumsal düşünce tarihini, genel olarak kültür tarihini düzgün belirlenmiş milli konsept ışığında sunulmasını talep etmektedir. Akademisyen Ramiz Mehdiyev'in vurguladığı gibi: *“Dünya ilmine bütünleşme aşamasında olduğumuz şimdiki zamanda sosyal ve insani bilim alanında ıslahatların başlıca özellikleri belirlenmelidir. Bu ilimler şimdiki aşamanın ana özelliklerini araştırmalı ve yeni fikirler ileri sürmelidir.”¹³* Bu manada kültürel-manevi köklerimize dönüş yönünde, milli mensubiyetimizin yalnızca resmi şekilde değil, aynı zamanda içerik bakımından da belirlenmesi uğrunda sürdürülen mücadele aynı zamanda bilimsel esasları taşımalıdır.

Çağdaş dönemde Azerbaycan Cumhuriyeti'nin uluslararası arenada nüfuzunun artması, bağımsızlığının daha da sağlamlaşması doğrultusunda başarılı politikalar hayata geçirilmektedir. Aynı şekilde eğitim ve kültürün gelişimi için zaruri kararlar alınmaktadır. Devlet organının, eğitim ve kültür enstitülerinin Avrupa standartlarına uygun bir şekilde kurulması yönünde çabalar sarf edilmektedir. Milli-kültürel, entelektüel güçler kendi faaliyetleri

¹¹ “Azərbaycan Respublikası Prezidenti Heydər Əliyevin Yeni Əsr və Üçüncü Minillik Münasibətilə Azərbaycan Xalqına Müraciəti”, *Azərbaycan XXI Əsrin və Üçüncü Minilliyin Ayrıcında*, İqtisad Universiteti Nəşriyyatı, Bakü 2001, s. 34.

¹² “Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin Bəyanatı”, *Ədəbiyyat Qəzeti*, 13 Ağustos 2001.

¹³ R. Mehdiyev, “İctimai və Humanitar Elmlər: Zaman Kontekstində Baxış”, *Fəlsəfə və Sosial-Siyasi Elmlər*, № 4, 2009, s. 32.

ile devletin kültür alanındaki politikasının çağdaş durumunu tahlil etmekte ve bu politikanın hayata geçirilmesinde aktif rol oynamaktadırlar. Bütün bu faaliyetler bağımsızlığın daha da güçlenmesini sağlamaktadır. Azerbaycan'ın nüfuzlu uluslararası örgütlere tam üye olarak kabul edilmesi ise onun uluslararası konumunun güçlenmesine, dünya ülkeleri içerisinde kendine yakışan yeri alabilmesine elverişli şartlar yaratmaktadır.

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Başkanı İlham Aliyev'in bilimsel kurumların yapısının belirlenmesi, kültür tarihi ile ilgili tetkiklerin çağdaş standartlar düzeyinde yürütülmesi, ülkenin bilim adamı kadro potansiyelinin artırılması, genel olarak bilimin gelişmesine yönelik milli stratejinin hayata geçirilmesi ve uluslararası bilim arenasına entegrasyonun sağlanmasını hızlandırmak maksadıyla başarılı sonuçlarını vermeye başlayan bir kararname imzalamıştır. Azerbaycan kültürünün gelişimi ve tanıtımı alanındaki başarılar ve ülkenin dünya medeniyetine hızlı entegrasyonu da bunu tasdiklemektedir. Son yıllarda milli-kültürel mirasın araştırılmasına ve kültüroloji yönelimli bilimsel araştırmaları teşvik eden kültüroloji formları, proje ve etkinlikler, bilimsel konferanslar ve sempozyumlar gibi Azerbaycan kültürüne dair bir dizi önemli uluslararası organizasyon düzenlenmiştir. İlham Aliyev, 20'den çok ülkenin ve nüfuzlu uluslararası kuruluşun temsilcilerinin, kültür ve sanat adamlarının, kitle iletişim araçları yöneticilerinin, halk temsilcilerinin katıldığı Forum'da (21. Yüzyıl: Ümitler ve Güçlükler, 10 Kasım 2011):

“Bizim -tecrübelerimizin farklı kültürlerden, farklı dinlerden insanların nezaket, barış ve işbirliği içinde yaşayabileceğini açıkça gösterdiğini düşünüyorum. Yani ülkemizde bu tipte gerçekleştirilen etkinliklerin gelenekleşmesi doğaldır. Eminim ki, Forum çerçevesinde yürütülen tartışmalar, gerçekleşecek temaslar bizi daha da sıkı birleştirecektir. Şimdiki devirde, küreselleşen dünyada böyle etkinliklerin düzenlenmesinin çok büyük önemi vardır.” demiştir.¹⁴

İnsanlığı endişelendiren güçlüklerin çözümünün felsefi ve insancıl yönlerinin görüşüldüğü uluslararası kültür etkinliklerinde kendi konumunu açıkça belirten İlham Aliyev, *“çeşitli medeniyetlere, çeşitli dinlere mensup olan halklar karşılıklı nezaket, barış ve işbirliği şartları içerisinde yaşayabilirler”*¹⁵ demiştir. Azerbaycan Devlet Başkanı'nın tarihi gerçekleri aksettiren bu fikri Azerbaycan kültüroloji düşünce tarihinin kanaatlerini de kendisinde ihtiva etmektedir. Onun kültürolojik anlayışında tarihi olarak Azerbaycan'ın coğrafi konumunun ülkenin gelişimine de etki ettiği fikri dikkati celbetmektedir. Çünkü Azerbaycan, medeniyetlerin, kültürlerin karşılaşmış bir ülkedir. Tabii ki, Azerbaycan halkının gücü onun milli-medeni birliğindedir. Aynı zamanda *“Milli ve dini çeşitliğimiz bizim gücümüzü daha da arttırmaktadır. Azerbaycan çok etkili ve dinli bir ülkedir. Bütün dinlerin inananları eşit haklara sahiptir. Bütün dini eserler devlet tarafından korunmakta, restore edilmekte ve aynı za-*

¹⁴ “Bakıda “XXI Əsr: Ümidlər və Çağırışlar” Devizi ilə Beynəlxalq Humanitar Forum Öz İşinə Başlamışdır”, *Respublika Qəzeti*, No: 218 (4222), 11 Ekim 2011.

¹⁵ Aynı yer.

manda inşa edilmektedir. Azerbaycan'da bağımsızlık devrinde yaşanan istikrar ve dostluk havası elbette ki, bugün ülkeyi bölgesel bir güç olarak daha da güçlendirmektedir.”¹⁶

Azerbaycan medeniyetinin tarihsel kültürel alakalara açık olduğunu beyan eden on yıllık Bakü süreci, dünyada ve Azerbaycan'da çok kültürlülük geleneğinin olduğunu ispatlamıştır ve Azerbaycan halkının bunu yüzyıllarca ortak kültürel çevrede yaşadığı Türk halkları ve diğer halklarla olan ilişkilerinde de tasdiklemiştir. İlham Aliyev de kendi konuşmalarında çok kültürlülüğün alternatifinin olmadığını ve olsa bile, bunun kendi kendini kısıtlamaya yol açacağını vurgulamıştır.

Başka bir halkın temsilcisine saygı, başka dine saygı gibi de karakterize edebileceğimiz çok kültürlülük değerleri sağlamaştıkça halkların bir toplumda huzurlu ve sakin yaşama şansları da artmaktadır. Toplum içerisinde çok kültürlülüğün uygulanması ayrımcılığı ortadan kaldırmakta, halkların ve insanların birlikte yaşama kurallarını güçlendirmektedir. “21. Yüzyıl: Ümitler ve Güçlükler” mottosuyla düzenlenen Uluslararası İnsancıl Forumu'nda Avrupa Şurası Parlamenterler Asamblesi'nin başkanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun dikkatleri en büyük güçlük olarak birlikte yaşamaya çekmesi bir tesadüf değildir. Çavuşoğlu, “Medeniyetler arası diyalogun teşviki günümüzde dünyada en çok ihtiyaç duyulan ilkelerden biridir ve bununla ilgili planların hayata geçirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bununla birlikte çağdaş Avrupa'nın en büyük problemlerinden olan yabancı düşmanlığı ve radikalizmin önünün alınması da büyük insani destek gerektirmektedir ve bununla ilgili girişimlerin büyük tesiri olabilir.”¹⁷ demiştir.

Azerbaycan'da dini ve millî hoşgörünün, tahammülün ileri düzeyde olması ve bütün halkların rahat, sıcak bir şekilde yaşaması gibi faktörler diğer ülkelerin gelişimi için bir öncelik teşkil etmektedir. Bundan dolayı da İlham Aliyev sürekli medeniyetler arası diyalogu Azerbaycan toplumunun içerisinde ihtiyaç duyduğu bir sosyal mühür gibi kabul etmekte ve bunu tahammülsüzlüğe, parçalanmaya ve şiddete karşı bir tedavi aracı olarak sunmaktadır. O, konuşmalarında “dialog yalnızca bir ideoloji değil, aynı zamanda belirli siyasi bağlamlardan ileri gelen yapay yaklaşımlar için de bir reçetedir” fikrini özellikle vurgulamaktadır. Azerbaycan Devlet Başkanı'nın kanaatine göre, çeşitliliğin değerlendirilebileceğine, muhtelif fertlerin birbirleriyle genel ilişki kurabileceğine ve insanların diyalogu sürdürmek için olanaklara sahip olacaklarına inanılırsa ve buna ortam yaratılabilirse, o zaman gelecek nesillerin karşılıklı saygı, adalet ve güven ortamında yaşamaları da teminat altında olacaktır.¹⁸

Günümüzde yüksek insancıl fikirleri destekleyen Azerbaycan kültürü, ulusal ve evrensel değerleri kendi yolunda birleştirmekte ve kültürler arasında diyalog için verimli bir zemin oluşturmaktadır. Artık Azerbaycan, kendisininin

¹⁶ Aynı yer.

¹⁷ “Bakıda “XXI Əsr: Ümidlər və Çağırışlar” Devizi ilə Beynəlxalq Humanitar Forum Öz İşinə Başlamışdır”, *Respublika Qəzeti*, № 218 (4222), 11 Ekim 2011.

¹⁸ “Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin Üçüncü Beynəlxalq Humanitar Forumunun Açılış Mərasimindəki Çıxışı (31 Oktyabr 2013-cü il)”, *Azərbaycan Qəzeti*, 01 Kasım 2013.

ideolojik-kültürel kaynakları sayesinde dünya ülkeleri arasında nüfuzlu bir yere sahiptir. Bu, Azerbaycan temsilcilerinin cumhuriyeti uluslararası dünyada temsil etmeleri, devlet kültür politikasının Avrupa değerlerine, sivil, laik ve hukuk devleti yapılanması sürecine eğilimi, halkın kültürel ve entellektüel seviyesinin yüksek olması, dünyanın bilim, eğitim ve kültür hazinesine verdiği öncü katkılar gibi bir dizi faktörle ilişkilidir.

Sonuç

Azerbaycan halkının kültürel mirasını genel Türk gelenekleri bağlamında değerlendirirken bu kültürün kadim devirlerden çağdaş düzeye kadar uzun bir tekamül sürecinden geçtiğine bir kez daha şahit olmaktayız. Zengin bir süreç geçen bu kimliğin çalışılmasının zaruriliğini tasdiklemekle birlikte dikkati hem de onun genel Türklük ilişkilerinin araştırılması zorunluluğuna da yönelmek istemekteyiz. Şöyle ki, genel Türk kültürü dahilinde genetik ve tipolojik paralelliklerin alınması, bu kültürel mirasın genel Türk hazinesine verdiği katkıların ve alakaların yönünün, aynı şekilde karakterinin idrak edilmesine olanak sağlayabilir. Çünkü Azerbaycan kültür geleneğinin oluşumunda Türk halkları ile karşılıklı ilişkilerin ve diyalogun tarihi-kültürel tecrübesi büyük rol oynamıştır. Kültürel iletişimin en işlevsel etkilif ve uygun sosyal şekilleri kendine has karakter kazanan geleneklerin oluşmasına yardım etmiştir.

Kaynaklar

“Azerbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin Bəyanatı”, *Ədəbiyyat Qəzeti*, 13 Ağustos 2001.

“Azerbaycan Prezidenti İlham Əliyevin Üçüncü Beynəlxalq Humanitar Forumunun Açılış Mərasimindəki Çıxışı (31 Oktyabr 2013-cü il)”, *Azerbaycan Qəzeti*, 01 Kasım 2013.

“Azerbaycan Respublikası Mədəniyyət Siyasəti Üzrə Milli Debatların İştirakçılara Azerbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin Müraciəti - 21 Haziran 2003”, *Azerbaycan Qəzeti*, 22 iyun 2003-cü il.

“Azerbaycan Respublikası Prezidenti Heydər Əliyevin Yeni Əsr və Üçüncü Minillik Münasibətilə Azerbaycan Xalqına Müraciəti”, *Azerbaycan XXI Əsrin Və Üçüncü Minilliyin Ayrıcında*, İqtisad Universiteti Nəşriyyatı, Bakı 2001.

“Bakıda “XXI. Əsr: Ümidlər Və Çağırışlar” Devizi ilə Beynəlxalq Humanitar Forum Öz İşinə Başlamışdır”, *Respublika Qəzeti*, No. 218 (4222), 11 Ekim 2011.

“İkinci Bakı Beynəlxalq Humanitar Forumunun Açılışında Azerbaycan Prezidenti İlham Əliyevin Nitqi”, *Respublika Qəzeti*, 5 Ekim 2012.

MEHDİYEV, R.: “İctimai və Humanitar Elmlər: Zaman Kontekstində Baxış”, *Fəlsəfə Və Sosial-Siyasi Elmlər*, № 4, 2009.

RESULZADE, M.E.: “Türk Kültür Birliğı”, *Azerbaycan*, Yıl: 2, Sayı: 6 (18), Eylül 1953.

RESULZADE, M.E.: *Azerbaycan Kültür Gelenekləri: Azerbaycan Kültür Derneği'nin Teşebbüsü ilə 28 Mayıs 1949'da Ankara Halkevi Binasında Verilen Konferans*, Sipahi Matbaası, Ankara 1949.

RESULZADE, M.E.: *Azerbaycan Şairi Nizami*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 1991.

SÜLEYMANLI, M.A.: *XX. Əsrin Əvvəllərində Azerbaycan Kulturoloji Fikri*, AMEA Mərkəzi Elmi Kitabxanası, Bakı 2014.